

Wencz Balázs

A magyar párt- és kormányküldöttség kelet-berlini útja 1966 júniusában

A mindenkori magyar külkapcsolatok tanulmányozásához nélkülözhetetlen a hungarika anyagok kutatása, amelyek feltártsága, vagy legalábbis az azok meglétéről és adattartalmáról való tájékozottság létfontosságú a magyar levéltárosok és a téma kutatói számára. Jelen tanulmány célja, hogy e források kiaknázásával áttekintést nyújtson a magyar párt- és kormányküldöttség 1966. júniusi kelet-berlini útjáról. A magyar és német levéltári anyag egymást kiegészítő volta jól megmutatkozott a téma feltárásakor, ami egyúttal tanulsággul szolgál a korszak hasonló tárgyköreit kutatók számára is.

A Bundesarchiv (Berlin-Lichterfelde) és a Politisches Archiv des Auswärtigen Amts (Berlin) őrizetében lévő, a két állampárt kapcsolatára vonatkozó források nemcsak a legfelsőbb szintű találkozókat tartalmazzák, hanem többek között a gazdasági-, kulturális és a tudományos együttműködésre vonatkozó dokumentumokat is. A Német Demokratikus Köztársaságban (NDK) keletkezett pártiratok rendezési elve a magyar gyakorlattal szinte teljes mértékben megegyezett, így a hazai struktúrát ismerő kutatóknak nem okozhat nehézséget ezekben a fondokban a tájékozódás. A Deutsche Demokratische Republik mit sowjetischer Besatzungszone, illetve a Deutsche Demokratische Republik iratanyagához is online elérhető kutatási segédlet tartozik, amelyen keresztül történik az iratok előjegyzése és kikérése is. A főtítkári találkozók kapcsán keletkezett dokumentumok között sok tükröződő irattal is találkozhatunk, hiszen mind a német, mind a magyar fél irategyütteseiben megtalálhatók az előkészítés iratai, a programok, a közlemények, nyilatkozatok stb.

A vizsgált találkozón Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) első titkára és Walter Ulbricht, a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) vezetője között először került sor hivatalos egyeztetésre azóta, hogy 1964 májusában a keletnémet pártküldöttség egy hétig Magyarországon tartózkodott.

Az ötnapos találkozó során a pártvezetők szót ejtettek országaik belső helyzetéről, a nemzetközi politikai helyzet aktualitásairól, majd ezt követően egyeztettek a két ország közötti (gazdasági, tudományos és kulturális) együttműködésről és annak továbbfejlesztési lehetőségeiről is.

A találkozó előkészületei

Az MSZMP Politikai Bizottságának (PB) 1965. december 21-én hozott határozata¹ szerint az 1966-os év során az NSZEP meghívásának eleget téve mindenképpen sort kellett keríteni a magyar párt- és kormányküldöttség látogatására az NDK-ba.² Az MSZMP PB 1966. április 26-i ülésének jegyzőkönyvében ezzel kapcsolatban arról olvashatunk, hogy az NSZEP főtitkára, Walter Ulbricht³ „elvtárs diplomáciai úton közölte, hogy a Német Demokratikus Köztársaságnak a látogatásra a legalkalmasabb idő június első fele lenne”.⁴ Az MSZMP Központi Bizottság (KB) Külügyi Osztálya apparátusának a javaslata az volt, hogy a párt- és kormányküldöttség utazására június 10-e és június 15-e között kerüljön sor.⁵ A magyar pártvezetés ezt elfogadta, válaszuk pedig a magyar nagykövet útján viszonylag hamar el is jutott az NSZEP illetékeseihez. Oskar Fischer 1966. április 29-én kelt levelében tájékoztatta a magyar párt- és kormánydelegáció várható érkezésének és távozásának időpontjáról Rudolf Rostot, az NDK Minisztertanácsának hivatalvezetőjét.⁶

Az MSZMP PB 1966. május 10-én megtartott ülése 7. napirendi pontjában tárgyalták meg az MSZMP KB Külügyi Osztályának 1966. május 5-én kelt „szigorúan titkos” minősítésű javaslatát, amely szerint a Kádár János⁷ vezette küldöttséghez Kállai Gyula, az MSZMP PB tagja, a Minisztertanács elnöke, Nyers Rezső, az MSZMP PB póttagja, a KB titkára, Péter János külügyminiszter és Kárpáti József, a Magyar Népköztársaság berlini nagykövete tartozik.⁸ A szakértői gárdát Darvasi István, az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának helyettes vezetője, Hetényi István, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese, dr. Gergely Miklós követ, a Külügyminisztérium Protokoll Osztályának vezetője és Forgács Egon, a Magyar Népköztársaság külügyminisztériumának főosztályvezetője, a delegáció titkára alkotta. Rajtuk kívül a kísérethez csatlakozott még többek között Sebestyén Ferenc vezérőrnagy, Paunoch József százados és Bíró Gerd, a külügyminisztérium sajtóosztályának helyettes vezetője, első tolmács is. A keletnémet küldöttséget Walter Ulbricht, az NSZEP főtitkára vezette, a programokon és a tárgyalásokon részt vett Willi Stoph, a Minisztertanács elnöke, Erich Honecker, a Nemzetvédelmi Tanács titkára, Günter Mittag, az NSZEP KB titkára, Wolfgang Rauchfuß, a Minisztertanács elnökhelyettese, Otto Winzer külügyminiszter, Oskar Fischer külügyminiszter-helyettes és Hermann Grosse, a Német–Magyar Gazdaság Bizottság német

¹ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 383. ő. e. 7.

² MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 393. ő. e. 132.

³ Walter Ulbricht (1893. június 30. – 1973. augusztus 1.) az NSZEP főtitkára, az államtanács elnöke. Első titkári tisztségét 1953 júliusától 1971 májusáig töltötte be. Müller-Enbergs et al., 2010: 1345–1346.

⁴ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 393. ő. e. 132.

⁵ Uo.

⁶ SAPMO-BArch DC 20/23585. 16.

⁷ Kádár János politikai pályafutását és életrajzát lásd: <https://www.neb.hu/asset/phpuoKyAw.pdf> (A megtekintés ideje: 2023. május 8.)

⁸ MNL OL M-KS 288. 5. cs. 395. ő. e.173.

szekciójának a vezetője, a külügy szakértőjeként pedig Rudi Helmer nagykövet, Erhard Dechnik és Erich Hüttner.⁹

A magyar pártvezetés az MSZMP PB 1966. május 23-i ülésén foglalkozott alaposabban a június elején esedékes, az NDK-ba teendő úttal. Ekkor került sor annak a külügyminisztériumi előterjesztésnek az ismertetésére is, amelyben arról írtak, hogy az NDK és Magyarország közötti együttműködés kiváló, s mindez szerintük nemcsak a két állampártra, az ifúsági és a különböző társadalmi szervezetekre, hanem a két szocialista ország gazdasági, kulturális és tudományos együttműködésére is igaz.¹⁰ Ez utóbbi elsősorban annak volt köszönhető, hogy Walter Ulbricht és Kádár János 1964. május 6–12. között folytatott budapesti tárgyalásainak fő témája a két ország közötti gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés szorosabbá tétele volt, ami elsősorban az ipart és a mezőgazdaságot érintette. Az akkor született megállapodások értelmében a közeljövőben nemcsak az árucserre-forgalom mértékét kellett jelentősen növelni, hanem a gépgyártásban és az elektronikai iparban életbe léptetett szakosítással valamennyire meg kellett akadályozni a párhuzamos termelést is.¹¹ 1964 májusát követően a gazdasági kapcsolatok valóban intenzívebbé váltak, a pártiratok tanúsága szerint – akceptálva az akkor meghozott döntéseket – számos szakosítási együttműködésre került sor a gépiparban, az elektrotechnikában, a vegyiparban és a könnyűiparban is. Ami a kulturális és a tudományos együttműködést illeti, hazánk második legfontosabb partnerévé – az első helyen természetesen továbbra is a Szovjetunió állt – az NDK lépett elő. Ennek megfelelően a társintézmények között létrejött kutatási tervektől – tekintettel az NDK magasabb fejlettségi színvonalára – jelentős intellektuális és anyagi hasznot is várt a magyar fél. A lehetőségeket figyelembe véve ekkor még viszonylag kiaknázatlan területnek számított a két ország közötti turistaforgalom, amit jól illusztrál az, hogy 1965-ben mindössze 59 617 magyar állampolgár utazott az NDK-ba, míg Magyarországra 97 555 keletnémet állampolgár érkezett.¹²

A külügyminisztériumi javaslat szerint a két pártvezető júniusi tárgyalása során Kádárnak Magyarország belpolitikai helyzetéről, a magyar és keletnémet kapcsolatok ismertetéséről, a nemzetközi politikai élet aktualitásairól és a szocialista országok együttműködéséről kellett tájékoztatást adnia az NSZEP vezetőjének. Úgy tűnik, Kádárék az esetleges kényelmetlen kérdésekre is készültek, amelyek elsősorban az árucserre-forgalmat érinthették.¹³ A források szerint ugyanis e területen „két probléma van: egyrészt nem tudjuk szállítani az 1966–70. évi tervegyeztetőben vállalt évi 25 ezer tonna timföldet, másrészt nem tudjuk kielégíteni a német elvtársak teljes lucernavetőmag igényét. Ha e kérdéseket a tárgyalásokon német részről felvetik, korlátozott belső lehetőségeinkre, a másirányú kötelezettségeinkre hivatkozva adjunk megbízást, hogy a szakembe-

⁹ SAPMO-BArch DY 30/67729. 55–56.

¹⁰ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 396. ő. e. 57.

¹¹ MNL OL M-KS 288. f. 32. cs. 64. ő. e. 67–68.

¹² MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 396. ő. e. 57–58.

¹³ Uo. 59.

rek ismételten vizsgálják meg a kérdéseket.”¹⁴ A műszaki-tudományos együttműködéssel kapcsolatban pedig azt javasolták, hogy a jövőben a minisztériumok, intézmények és a vállalatok elsősorban a szerződésben rögzített együttműködések részesítsék majd előnyben. Az előzetes tervek alapján a magyar pártvezetés a tárgyalások során kívánta bejelenteni azt is, hogy a „Budapesten létesítendő német kulturális központhoz hasonlóan mi létre kívánjuk hozni Berlinben is a Collegium Hungaricumot. Az intézmény, a magyar kultúra népszerűsítése mellett elsősorban a német nyelven tanuló értelmiségiek továbbképzésével foglalkozna.”¹⁵

Az NSZEP Politikai Bizottságának határozata szerint a program, amelyben a korábbiaktól eltérően immár a június 13. és június 17. közötti időintervallum szerepelt, nemcsak a két pártvezető közötti viszonylag rövid megbeszéléseket – a tervezet szerint ugyanis mindössze két alkalommal terveztek hivatalos egyeztetéseket –, hanem fogadásokat, gyárlátogatást, nagygyűléseket, termelőszövetkezeti látogatást, illetve egy egész napos rostocki programot is tartalmazott. Az előzetes megállapodásoknak megfelelően a magyar delegáció érkezésére június 13-án délelőtt 10 órakor, hazautazására pedig június 17-én délután 4 órakor került sor, de létezett egy második programterv is, amely június 18-i hazautazással számolt.¹⁶ A sajtóközleményekre vonatkozó tervezet szerint a magyar küldöttség megérkezésének napján a Neues Deutschland címlapon közölte Kádár János és Kállai Gyula fényképét, továbbá német, illetve magyar nyelvű üdvözlő szövegeket. Az NSZEP apparátusa fontosnak tartotta, hogy a magyar delegáció érkezését és annak távozását a televízió és a rádió is élőben közvetítse, az NDK lakosságát pedig megfelelően tájékoztassák a találkozó eseményeiről, amiről számos keletnémet sajtóorgánumnak kellett gondoskodnia (ADN, Zentralbild, Berliner Zeitung, Neue Zeit, Der Morgen stb.).¹⁷

A párt- és kormányküldöttség magyarországi búcsúztatására tett, 1966. június 6-án kelt külügyminisztériumi javaslat szerint a delegáció június 13-án hétfőn 8 óra 20 perckor indult különrepülőgéppel az NDK fővárosába. A repülőtéren többek között az MSZMP PB tagjainak és póttagjainak, a KB titkárainak, a kormány tagjainak, az Elnöki Tanács helyettes elnökének és titkárnak, illetve az Országgyűlés elnökének a megjelenésére is számítottak.¹⁸ A tervezet szerint a búcsúztatók 7 óra 50 perckor gyülekeztek a Ferihegyi repülőtér kormányvárótermében. A küldöttség tagjai 7 óra 55 perckor, Kádár János és Kállai Gyula 8 órakor érkezett. Kádár Jánost és a delegáció tagjait a PB tagjai, póttagjai és a KB titkárai a kormányváróteremben fogadták. A repülőtér épületét a magyar zászló mellett az NDK lobogójával, illetve vörös zászlókkal díszítették. A megfelelő kommunikáció érdekében az elutazásnál jelen kellett lennie a magyar rádió, a televízió és a filmhíradó képviselőinek, emellett kommuniké megjelentetését is előírták.¹⁹ A június 14-én

¹⁴ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 396. ő. e. 57–58.

¹⁵ Uo.

¹⁶ SAPMO-BArch DC 20/23584. 33–35.

¹⁷ SAPMO-BArch DY 30/JIV2/2/1058. 63.

¹⁸ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 397. ő. e. 149.

¹⁹ Uo.

megjelent pártsajtó beszámolt az elutazásról, amely szerint a „küldöttség búcsúztatására a Ferihegyi repülőtéren megjelent Apró Antal, Biszku Béla, Fock Jenő, Gáspár Sándor, Komócsin Zoltán, Nemes Dezső, Somogyi Miklós, Szirmai István, az MSZMP Politikai Bizottságának tagjai, Brutyó János és Czinege Lajos, a Politikai Bizottság póttagjai, dr. Korom Mihály és Szurdi István, a Központi Bizottság titkárai, Vass Istvánné, az országgyűlés elnöke, Kiss Károly, az Elnöki Tanács titkára és a kormány tagjai. Jelen volt a búcsúztatásnál Herbert Barth, a Német Demokratikus Köztársaság budapesti nagykövetségének ideiglenes ügyvivője.”²⁰

A párt- és kormányküldöttség Kelet-Berlinben

A június 14-i Népszabadságban megjelent tudósítás szerint a magyar küldöttség IL-18-as különrepülőgépe 10 óra 30 perckor érkezett meg a Berlin-Schönefeld-i reptérre. A két pártvezető üdvözlő beszédének elhangzását követően „a szárazföldi csapatok, a légi-erő és a haditengerészet kivonult alakulatai díszmenetben léptek el a szónoki emelvény előtt, s ezzel véget ért a repülőtéri ünnepség. [...] A repülőtérről a niederschönhauseni kastélyig, küldöttségünk szálláshelyéig mintegy 25 kilométer az út. A berliniek végig barátságos integetéssel köszöntötték az államférfiakat, az utcákat zászlók, magyar és német nyelvű transzparenszek díszítik, és mindenütt láthatók a látogatás alkalmából kiragasztott plakátok Kádár és Ulbricht elvtárs portréjával, a két szocialista testvérállam baráti kapcsolatait méltató felirattal.”²¹ A kora délutáni órákban a magyar küldöttség megkoszorúzta többek között a Berlin-Treptowban található szovjet katonai emlékművet, illetve leróta kegyeletét a Szocialisták Emlékművénel is. Ezután rövid látogatást tettek az NSZEP KB székházában, ahol Walter Ulbricht és Willi Stoph fogadta a delegáció tagjait. A hivatalos tárgyalásokra a délutáni órákban került sor a Kádár János és Walter Ulbricht vezette tárgyalópartnerek között az NSZEP KB épületében. A megbeszélés középpontjában a két ország és állampárt között meglévő kapcsolat elemzése és annak továbbfejlesztése, a nemzetközi politikai életnek az aktualitásai, mindenekelőtt az európai biztonság állt. Ugyanaznap este Walter Ulbricht és felesége, Lotte Ulbricht fogadást adott a magyar vendégek tiszteletére a KB székházában.²² A források szerint másnap reggel a terveknek megfelelően indult el a magyar párt- és kormányküldöttség Magdeburgba, ahol sort kerítettek az Ernst Thälmann Nehézipari Művek meglátogatására.²³ Útközben megálltak a görzigi Marx Károly Termelőszövetkezetnél is, amelynek gazdálkodásáról Fritz Voith tsz-elnök adott tájékoztatást a magyar pártvezetőknek, majd ezt követően „a vendégek megtekintették a gazdaságot: speciális munkagépeket, repülőgéppel végzett növényvédelmi munkát és D-4K típusú magyar traktorokat mutattak be vendégeiknek a szövetkezet vezetői”²⁴ Görzigtől kora délután indultak Magdeburgba, ahol

²⁰ Népszabadság, 1966. június 14.

²¹ Uo.

²² PAAA M1 C260-72. 3.

²³ SAPMO-BArch DC 20/23585. 8.

²⁴ Népszabadság, 1966. június 15.

a Thälmann művekben nagygyűlésre is sor került. Az összegyűlt dolgozók előtt Willi Stoph és Kállai Gyula tartott beszédet, amelyben főleg a két ország és a két állampárt közötti együttműködés szükségességét hangsúlyozták.²⁵ A programot az üzemzetőséggel történt megbeszélés és az üzem II-es csarnokának a megtekintése zárta. Magdeburgból 22 óra 30 perckor különvonattal Rostock-Warnemündébe utazott tovább a párt- és kormányküldöttség, ahová másnap reggel, június 15-én 9 órakor érkeztek meg. A delegáció érkezésekor a pályaudvar előtt nagygyűlésre, majd még a délelőtt folyamán tengerészeti hadgyakorlat megtekintésére és egy tengerészeti csapategységnel tett látogatásra is sort kerítettek. Az ebédet és az Ostseeland nevű jachttal tett hajóutat követően városnézéssel zárták a pártvezetők a szerdai napot.²⁶ A sajtó beszámolója szerint a „forró nyári napfényben fürdő város ezután még forróbb hangulatú üdvözlésben részesítette Kádár és Kállai elvtársat és a küldöttség többi tagját. Megszámlálhatatlanul sokan váraoztak a hosszú útvonal mentén, utcán, ablakokban és erkélyeken, hogy hangos hurrával, nemzetiszínű kendők lobogtatásával, vagy éppen magyar nyelvű üdvözlő feliratokkal fejezzék ki őszinte barátságukat a magyar népet képviselő vendégek iránt. Este a rostock-marienehe-i halkombinát kultúrházába látogattak a delegáció tagjai, ahol hagyományos halászsünnepségen vettek részt.”²⁷ Június 16-án a Rostock-Warnemünde-i pályaudvarról különvonattal indultak vissza Kelet-Berlinbe. A délutáni órákban a delegáció ellátogattott a Brandenburgi kapunál lévő államhatárhoz, majd ezt követően a Magyar Nagykövetség új épületét is megtekintették.²⁸ A csütörtöki nap „kiemelkedő eseménye volt a délutáni órákban a berlini Friedrichstadt-Palastban megtartott nagygyűlés, amelyen Walter Ulbricht és Kádár János elvtárs mondott beszédet. A több ezer embert befogadó Friedrichstadt-Palast a harmincfokos hőség ellenére is zsúfolásig megtelt, s a berliniek a nagygyűlés megkezdése előtt, csakúgy, mint a beszédek elhangzása után, hosszan tartó tapssal köszöntötték és forró üdvözlésben részesítették Kádár János és Kállai Gyula elvtársat, küldöttségünk többi tagját, Walter Ulbricht és Willi Stoph elvtársat.”²⁹ Este pedig a már-már szokásosnak mondható fogadásra került sor, amelyet ez esetben a Magyar Népköztársaság NDK-beli Rendkívüli és Meghatalmazott Nagykövete és felesége adott a magyar küldöttség tiszteletére a Minisztériumok Házának dísztermében. Június 17-én délelőtt folytatták a tárgyalásokat – az ötnapos program során valóban mindössze két alkalommal került sor a pártvezetők közötti eszmecsere – , majd a Magyar Népköztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság párt- és kormányküldöttségei közös nyilatkozatot írtak alá az Államtanács székhelyén. Az ebédet a Berlin-Schönefeld-i repülőtérré történő indulás követte. A párt- és kormányküldöttség érkezését 16 óra 30 percre várták, s itt a két ország himnuszának eljátszását követően került sor a búcsúztatásra, amely során nemcsak Walter Ulbricht, hanem Kádár János is beszédet mondott.³⁰

²⁵ PAAA M1 C260-72. 4.

²⁶ SAPMO-BArch DY 30/67729. 94.

²⁷ Népszabadság, 1966. június 16.

²⁸ SAPMO-BArch DY 30/67729. 96.

²⁹ Népszabadság, 1966. június 17.

³⁰ SAPMO-BArch DY 30/67729. 97–99.

A találkozó eredményei, kitekintés

Az MSZMP Politikai Bizottságának 1966. június 21-i ülésén Kádár János és Kállai Gyula beszámoltak az NDK-ban tett útjukról. Kádár szerint a két ország és a két állampárt közötti együttműködés megfelelően alakult, a megállapodások pedig lehetővé tették a gazdasági kapcsolatok további fejlődést. Ez utóbbi kapcsán megemlítette, hogy a kelet-németek gazdaságpolitikája jelentős mértékben eltér a magyartól, hiszen az NDK-ban e területen akkoriban főként az automatizálás és a racionalizálás volt a két fő jelszó.³¹ A két párt vezetése közötti tárgyalások kapcsán pedig kifejtette, hogy „sok idő nem maradt a tárgyalásokra, ez igaz. Ha a jövőben ezt a formát alkalmazzuk, akkor a program-egyeztetőknek gondolniuk kell arra is, hogy 10 napos programot 5 nap alatt nem lehet megcsinálni úgy, hogy még tárgyalásra is maradjon idő. A küldöttség tagjainak az volt a benyomása, hogy helyes volt ez az út és politikailag hasznos volt. De így nem lehet tárgyalni. Amit alá kell írni, azt még előtte le is kell írni. A második tárgyalás gyakorlatilag már nem sokat számít. Az első tárgyaláson a kölcsönös tájékoztatásig jutottunk el. Végeredményben az egész út nagyon hasznos volt.”³² A mezőgazdaságra rátérve Kádár kifejtette, hogy véleménye szerint az átlagtermés, a növénytermesztés és az állattenyésztés tekintetében a szocialista országok közül ekkor a keletnémetek álltak az első helyen.³³ A magyarhoz képest az NDK-beli gazdaságok szervezeti felépítésében jelentős különbségek voltak, amit a következőképpen vázolt fel: „Egy bizonyos vidéken levő három szövetkezet egy szövetkezetté alakult, ami nem olyan, mint nálunk, hanem egy-egy célra van hivatva, a három szövetkezet kooperál egymással, megmarad alapvető önállóságuk a szövetkezeten belül, olyan módon specializálják, hogy például a tenyészállatokat az egyik tsz.-ben állítják elő, valamelyikben csak a malacokkal foglalkoznak, a harmadik szarvasmarhával stb. De hizlalni mindhárom termelőszövetkezetben hizlalnak. Azután a gépparkot is közösen használják. Gépeik így két, sőt három műszakban is dolgoznak, nincs állásidő. Nem mondom azt, hogy mi is csináljuk, de ez racionális, ésszerű.”³⁴ Kállai Gyula szintén a racionalizálást és az automatizálást emelte ki. A június 17-i tárgyalásokra visszatekintve arról beszélt, hogy a keletnémetek olyan automatarendszert szeretnének kiépíteni és bevezetni a mezőgazdaságban, amelyen keresztül képesek lennének mindent a termőföldtől az elárusító helyekig szállítani.³⁵

A magyar párt- és koránküldöttség ötnapos útja során hosszú távú szerződésnek, együttműködési megállapodásnak az aláírására nem került sor, mindössze egy közös nyilatkozatot adott ki a két párt vezetése. A látogatás legfőbb célja a két állampárt közötti

³¹ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 398. ő. e. 13–14.

³² Uo. 15.

³³ Uo. 16.

³⁴ Uo. 16.

³⁵ Uo. 17.

együttműködés fejlesztése, továbbá a távlati célok egyeztetése volt, amely elsősorban a gazdasági és a tudományos-technikai területeket érintette. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a Német Szocialista Egységpárt vezetői között kevesebb mint egy évvel később, 1967 májusában került sor ismét találkozóra, a Walter Ulbricht és Willi Stoph vezette párt- és kormányküldöttség ekkor érkezett Magyarországra. A látogatás elsődleges célja a magyar–NDK barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés aláírása volt, de a megbeszélések érintették a gazdasági együttműködést és a kulturális kapcsolatok fejlesztését is. Előbbi kapcsán a már korábban többször is említett termelési kooperáció és szakosítás, illetve a kereskedelmi forgalom növelése állt a megbeszélések középpontjában.³⁶ Említésre méltó az is, hogy a következő évben a két ország közötti utasforgalomban is pozitív elmozdulás következett be, 1967-ben ugyanis közel 172 000 fő volt az NDK-ból érkezők száma, míg Magyarországról 68 000-en utaztak az NDK-ba.³⁷

Források és szakirodalom

PAAA = Politisches Archiv des Auswärtigen Amts

M1 C260-72. = Zentralarchiv. Partei- und Regierungsdelegationsaustausch zwischen der DDR und Ungarn

SAPMO-BArch = Bundesarchiv, Stiftung Archiv Parteien und Massenorganisationen in der DDR

DY 30/J IV 2/2/1058. = Politbüro des ZK der SED

DC 20/23584. = Ministerrat der DDR. Besuch einer Partei- und Regierungsdelegation

DC 20/23585. = Ministerrat der DDR. Besuch einer Partei- und Regierungsdelegation

DY 30/67729. = Sozialistische Einheitspartei Deutschlands. Protokollarische Festlegungen, Besucherprogramme, Informationen

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

M-KS 288. f. 5. cs. = MSZMP Központi Szervei. Politikai Bizottság (Intéző Bizottság) (1956–1989)

M-KS 288. f. 32. cs. = MSZMP Központi Szervei. Külügyi Osztály (Nemzetközi Pártkapcsolatok Osztálya) (1957–1989)

Müller-Enbergs et al., 2010 = Müller-Enbergs, Helmut–Wielgoths, Jan – Hoffmann, Dieter–Herbst, Andreas – Kirschey-Feix, Ingrid: Werwarwer in der DDR? Ein Lexikon ostdeutscher Biographien. Berlin, Ch. Links Verlag, 2010.

³⁶ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 425. ő. e. 36, 40.

³⁷ MNL OL M-KS 288. f. 32. cs. 53. ő. e.